

Секція Право	
УДК 349.412.2:341.24(477)	
Дата першого надходження статті до видання	2026-03-15
Дата прийняття статті до друку після рецензування	2026-04-15
Дата публікації/оприлюднення	2026-04-30

Міжнародні стандарти охорони земель сільськогосподарського призначення та їх імплементація в Україні

Курило Володимир Іванович

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного та фінансового права, Національний університет біоресурсів і природокористування України ORCID: 0000-0003-1268-801X

Дейнега Марина Андріївна

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного і господарського права, Національний університет біоресурсів і природокористування України ORCID: 0000-0002-4785-7509

Улютіна Олена Анатоліївна

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного та фінансового права,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: 0000-0003-1982-9911

***Анотація.** У статті досліджено міжнародні стандарти охорони земель сільськогосподарського призначення та особливості їх імплементації в Україні в умовах сучасних трансформацій земельних відносин, зумовлених євроінтеграційними процесами, глобальними екологічними викликами та наслідками воєнного стану. Актуальність теми обумовлена необхідністю гармонізації національного земельного законодавства з міжнародними екологічними та правовими стандартами, спрямованими на забезпечення сталого використання земельних ресурсів і збереження родючості ґрунтів. На основі аналізу міжнародно-правових актів, практики міжнародних інституцій та законодавства України встановлено, що міжнародні стандарти формують комплексний підхід до охорони земель, який поєднує екологічні, економічні та соціальні аспекти управління земельними ресурсами.*

З'ясовано, що міжнародні підходи до охорони земель сільськогосподарського призначення ґрунтуються на принципах сталого розвитку, запобігання деградації земель, раціонального землекористування, забезпечення продовольчої безпеки та захисту права власності. Визначено, що важливу роль у формуванні національної системи охорони земель відіграють міжнародні договори, рекомендації міжнародних організацій та практика європейських судових інституцій, які впливають на розвиток правових механізмів державного управління земельними ресурсами.

Обґрунтовано, що адаптація земельного законодавства України до міжнародних та європейських стандартів здійснюється через удосконалення правового регулювання обігу земель сільськогосподарського призначення, розвиток цифрових кадастрових систем, впровадження прозорих механізмів моніторингу використання земель, а також посилення екологічного контролю. Особливу увагу приділено впливу децентралізації на ефективність управління земельними ресурсами та розширення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері охорони земель.

Зроблено висновок, що імплементація міжнародних стандартів охорони земель сільськогосподарського призначення є необхідною передумовою формування сучасної, ефективної та екологічно орієнтованої земельної політики України. Такий підхід сприяє забезпеченню балансу між економічним розвитком аграрного сектору, охороною довкілля та гарантуванням прав власників і користувачів земель, а також створює правові засади для відновлення земельних ресурсів у післявоєнний період.

Ключові слова: міжнародні стандарти, охорона земель, сільськогосподарські землі, імплементація, Україна, сталий розвиток, земельне законодавство.

International Standards for the Protection of Agricultural Land and Their Implementation in Ukraine

Kurylo Volodymyr Ivanovych

Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Administrative and Financial Law,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0003-1268-801X

Deineha Maryna Andriivna

Doctor of Law, Associate Professor, Professor of the Department of Civil and Commercial Law,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0002-4785-7509

Uliutina Olena Anatoliivna

Candidate of Law, Associate Professor, Professor of the Department of Administrative and
Financial Law, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0003-1982-9911

Annotation. *The article examines international standards for the protection of agricultural land and the peculiarities of their implementation in Ukraine under conditions of modern transformations of land relations caused by European integration processes, global environmental challenges, and the consequences of martial law. The relevance of the topic is determined by the necessity to harmonize national land legislation with international environmental and legal standards aimed at ensuring sustainable land use and preservation of soil fertility. Based on the analysis of international legal acts, the practice of international institutions, and Ukrainian legislation, it is established that international standards form a comprehensive approach to agricultural land protection combining environmental, economic, and social aspects of land resource management.*

It is clarified that international approaches to the protection of agricultural land are grounded on the principles of sustainable development, prevention of land degradation, rational land use, ensuring food security, and protection of property rights. It is determined that international treaties, recommendations of international organizations, and the practice of European judicial institutions play an important role in shaping the national system of land protection, influencing the development of legal mechanisms of public land administration.

The study substantiates that the adaptation of Ukrainian land legislation to international and European standards is carried out through improvement of legal regulation of agricultural land circulation, development of digital cadastral systems, implementation of transparent mechanisms for monitoring land use, and strengthening environmental control. Particular attention is paid to the impact of decentralization on the effectiveness of land resource management and the expansion of powers of local self-government bodies in the field of land protection.

It is concluded that the implementation of international standards for agricultural land protection constitutes a necessary prerequisite for the formation of a modern, efficient, and environmentally oriented land policy in Ukraine. Such an approach contributes to achieving a balance between economic development of the agricultural sector, environmental protection, and safeguarding the rights of landowners and land users, while also creating legal foundations for the restoration of land resources in the post-war period.

Keywords: *international standards, land protection, agricultural land, implementation, Ukraine, sustainable development, land legislation.*

Вступ

Постановка проблеми. Актуальність дослідження міжнародних стандартів охорони земель сільськогосподарського призначення та особливостей їх імплементації в Україні зумовлена зростаючим значенням земельних ресурсів як базового елементу забезпечення продовольчої безпеки, економічної стабільності та екологічної рівноваги держави. Землі сільськогосподарського призначення становлять стратегічний природний ресурс, від ефективності використання та належного правового захисту якого залежить сталий розвиток аграрного сектору, функціонування національної економіки та рівень добробуту суспільства. Водночас посилення антропогенного навантаження, інтенсивне використання ґрунтів, процеси їх деградації, ерозії та зниження родючості актуалізують потребу у вдосконаленні правових механізмів охорони земель.

Особливої значущості зазначена проблема набуває в умовах формування глобальної системи міжнародних стандартів у сфері охорони земель і природних ресурсів, що базується на принципах сталого розвитку, екологічної безпеки, раціонального природокористування та міжпоколінної відповідальності. Сучасні міжнародно-правові підходи передбачають комплексне поєднання економічних, екологічних та соціальних інтересів, а також запровадження ефективних механізмів державного управління земельними ресурсами. Для України, яка володіє значним аграрним потенціалом і перебуває у процесі європейської інтеграції, особливо важливим є приведення національного земельного законодавства у відповідність до міжнародних та європейських стандартів охорони земель.

У контексті реформування земельних відносин, відкриття ринку сільськогосподарських земель, процесів децентралізації та цифровізації управління земельними ресурсами питання імплементації міжнародних стандартів набуває прикладного значення. Відсутність комплексного підходу до їх впровадження, недостатня узгодженість нормативно-правових актів, а також недосконалість механізмів контролю за використанням земель створюють ризики неефективного землекористування, погіршення екологічного стану територій та зниження рівня захисту земельних ресурсів.

Отже, наукове осмислення міжнародних стандартів охорони земель сільськогосподарського призначення та визначення особливостей їх імплементації в Україні є необхідною передумовою вдосконалення правового регулювання земельних відносин, підвищення ефективності державної земельної політики, забезпечення раціонального використання земель і збереження їх природного потенціалу в умовах сучасних соціально-економічних та екологічних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження міжнародних стандартів охорони земель сільськогосподарського призначення та особливостей їх імплементації в Україні зробили такі науковці, як О. Вергелес, В. В. Чувпило, С. М. Шевчук, О. Згурська, О. Корчинська, О. Зигрій, Н. І. Пилипів, а також інші дослідники. У їхніх працях розглядаються питання гармонізації національного земельного законодавства з європейськими та міжнародними підходами, забезпечення

захисту права власності на землю, впровадження принципів сталого землекористування, розвитку децентралізованого управління земельними ресурсами та врахування інтересів місцевих громад у сфері землекористування.

Водночас аналіз наукових джерел свідчить, що зазначені дослідження переважно мають загальнотеоретичний і фрагментарний характер та не повною мірою розкривають комплексний механізм імплементації міжнародних стандартів саме в контексті охорони земель сільськогосподарського призначення. Зокрема, недостатньо уваги приділено практичним аспектам поєднання екологічних вимог, європейських підходів до сталого управління ґрунтами та національних інструментів регулювання земельних відносин. Це зумовлює необхідність подальшого наукового опрацювання зазначеної проблематики з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів України.

Метою статті. Метою дослідження є комплексний аналіз міжнародних стандартів охорони земель сільськогосподарського призначення як складової сучасної системи сталого управління земельними ресурсами, шляхом дослідження міжнародно-правових підходів, європейських принципів регулювання земельних відносин та чинного законодавства України, з метою з'ясування особливостей їх імплементації у національну правову систему, визначення ключових проблем адаптації земельного законодавства до міжнародних вимог, оцінки впливу цих стандартів на забезпечення раціонального використання та охорони земель, а також обґрунтування напрямів удосконалення правових механізмів державної земельної політики в умовах євроінтеграції та сучасних соціально-економічних викликів.

Результати

Війна та запровадження воєнного стану суттєво впливають на стан земель сільськогосподарського призначення, які зазнають підвищених ризиків забруднення, деградації ґрунтів та руйнування природних екосистем. Такі процеси актуалізують необхідність застосування міжнародних стандартів охорони земель, що передбачають забезпечення екологічної безпеки, збереження родючості ґрунтів і раціональне використання земельних ресурсів навіть в умовах надзвичайних ситуацій.

У цих умовах особливої ваги набуває діяльність органів державної влади щодо реагування на екологічні загрози та організації ефективного управління земельними ресурсами з урахуванням як оборонних потреб, так і вимог сталого землекористування. Водночас у період воєнного стану виникають правові виклики, пов'язані з тимчасовими змінами земельного законодавства та необхідністю узгодження національних підходів із міжнародними стандартами охорони земель.

Зазначене зумовлює потребу у формуванні дієвих правових механізмів контролю за станом земель, їх захисту від деградації та подальшого відновлення, а також у послідовній імплементації міжнародних стандартів охорони земель сільськогосподарського призначення в національну правову систему України [1, с. 158-159].

До початку повномасштабного вторгнення (станом на 2020 рік) площа сільськогосподарських угідь в Україні становила близько 41,3 млн гектарів, що дорівнює приблизно 68,5% загальної території держави (за даними Європейського парламенту). До структури сільськогосподарських земель входять рілля – близько 32,7 млн га, сіножаті та пасовища – приблизно 5 млн га, а також багаторічні насадження – близько 1 млн га [2]. Водночас станом на березень 2025 року значні площі сільськогосподарських земель – 52 089 га – залишаються забрудненими мінами та вибухонебезпечними залишками війни [3].

У цьому контексті Григор'єв Д. зазначає, що ключовими викликами післявоєнного відновлення земель сільськогосподарського призначення є проведення гуманітарного розмінування та очищення територій від вибухонебезпечних предметів,

що є необхідною передумовою для безпечного використання земель. Важливим також є проведення об'єктивної оцінки завданих збитків власникам і користувачам земельних ділянок та формування ефективних механізмів їх відшкодування, що сприятиме відновленню справедливості й поверненню до господарської діяльності. Крім того, подолання наслідків війни, зокрема забруднення та деградації ґрунтів, потребує впровадження комплексних правових і практичних заходів екологічної реабілітації земель [4].

Зазначені виклики післявоєнного відновлення земель сільськогосподарського призначення безпосередньо пов'язані з необхідністю застосування системного підходу до охорони земельних ресурсів та їх подальшої реабілітації. У цьому контексті особливого значення набувають міжнародні стандарти, що регулюють земельні правовідносини, оскільки саме вони виступають основою впровадження принципів сталого розвитку, раціонального використання земельних ресурсів та охорони довкілля. Вони формують підґрунтя правової системи, яка визначає взаємовідносини між державою, суб'єктами господарювання та громадянами щодо володіння, користування і розпорядження земельними ділянками. Для країн, які орієнтуються на інтеграцію до міжнародного правового простору, такі стандарти слугують орієнтиром під час формування національної нормативно-правової бази.

Міжнародні стандарти, що регулюють земельні правовідносини, виступають основою впровадження принципів сталого розвитку, раціонального використання земельних ресурсів та охорони довкілля. Вони формують підґрунтя правової системи, яка визначає взаємовідносини між державою, суб'єктами господарювання та громадянами щодо володіння, користування і розпорядження земельними ділянками. Для країн, які орієнтуються на інтеграцію до міжнародного правового простору, такі стандарти слугують орієнтиром під час формування національної нормативно-правової бази.

Як зазначає Пилипів Н. І., відповідні міжнародні підходи передбачають необхідність збереження, планування та ефективного управління природними й антропогенними ландшафтами. Після приєднання до цієї конвенції Україна взяла на себе зобов'язання враховувати її положення у процесі формування державної земельної політики, зокрема шляхом інтеграції естетичних, екологічних і соціокультурних складових у систему управління територіями [5, с. 54].

Важливим міжнародним нормативним актом є також Рамсарська конвенція, яка регулює питання охорони водно-болотних угідь міжнародного значення [6]. Україна, ставши стороною цієї угоди, зобов'язалася забезпечити сталий режим використання таких територій і створити належні умови для їх збереження. У межах реалізації положень конвенції в національному законодавстві запроваджено спеціальний механізм надання природним об'єктам статусу водно-болотних угідь міжнародного значення, що сприяє підтриманню їх екологічної рівноваги.

Зигрій О., Кійко К. та Мацух С. підкреслюють, що в умовах європейської інтеграції Україна поступово модернізує земельне законодавство відповідно до вимог і практик Європейського Союзу. Починаючи з 2020 року, було розпочато масштабні реформи, які охопили функціонування ринку сільськогосподарських земель, удосконалення механізмів проведення земельних аукціонів і дерегуляцію системи управління земельними ресурсами. Прийняття відповідних законодавчих актів було спрямоване на забезпечення прозорості процедур, рівного доступу до земельних ресурсів і протидію корупції у сфері землекористування [7, с.57].

Як зазначають О. Згурська та О. Корчинська, відкриття ринку землі стало визначальним етапом розвитку української системи правового регулювання земельних відносин. Запроваджені норми сприяли формуванню конкурентного середовища на ринку сільськогосподарських земель, встановили чіткі умови участі

фізичних і юридичних осіб у купівлі-продажу земельних ділянок, а також передбачили інструменти захисту прав власників землі. Водночас значна увага приділялася прозорості процедур і мінімізації можливих зловживань, зокрема через використання електронних аукціонів. Україна також активно переймає європейський досвід щодо моніторингу стану земель та впровадження просторового планування на регіональному й місцевому рівнях, що дає можливість більш ефективно оцінювати стан ґрунтів, охорону природних територій і межі урбанізованих зон. Такий підхід відповідає сучасним міжнародним стандартам управління природними ресурсами, які ґрунтуються на комплексному врахуванні екологічних і соціальних чинників [8, с.391].

Участь України в міжнародних договорах і конвенціях та імплементація їхніх положень у національне законодавство свідчать про стратегічну спрямованість держави на формування системи управління земельними ресурсами відповідно до міжнародних стандартів. Це сприяє не лише гармонізації законодавства з міжнародною практикою, а й забезпеченню ефективного використання національних ресурсів в інтересах сучасного суспільства та майбутніх поколінь. Водночас Україна вивчає досвід інших держав щодо регулювання земельних відносин, зокрема моделі управління земельними ресурсами країн із розвиненими аграрними та правовими системами.

Зокрема, Зигрій О. у своїх наукових дослідженнях аналізує канадську модель земельного управління, яка характеризується високим рівнем деталізації регулювання землекористування та чітким розподілом повноважень між різними рівнями влади. Канадський підхід передбачає ефективну систему контролю за використанням сільськогосподарських угідь, що забезпечує збереження їх продуктивності та екологічної цінності. Для України, яка перебуває на етапі вдосконалення земельної політики, такий досвід може слугувати орієнтиром для формування комплексної, прозорої та справедливої системи управління земельними ресурсами [9, с.155].

У сфері охорони земель сільськогосподарського призначення важливе місце займають міжнародні стандарти захисту права власності на землю, серед яких особливу роль відіграє практика Європейського суду з прав людини. Суд сформував підходи, що визначають межі допустимого втручання держави у право приватної власності, зокрема щодо забезпечення права особи на мирне володіння земельною ділянкою. Таке втручання допускається лише за умов дотримання принципу законності, наявності суспільного інтересу та пропорційності застосованих заходів. Українські суди дедалі частіше застосовують практику ЄСПЛ під час розгляду земельних спорів, що свідчить про зростання ролі міжнародних стандартів у національному правозастосуванні.

Важливим напрямом міжнародного регулювання земельних правовідносин є також врегулювання питань набуття права власності або користування земельними ділянками іноземними державами, міжнародними організаціями та установами. На міждержавному рівні такі питання вирішуються шляхом укладення двосторонніх і багатосторонніх угод, у яких визначаються правові механізми отримання прав на землю для розміщення дипломатичних і консульських установ.

Зокрема, Консульська конвенція між Україною та Польщею передбачає можливість набуття права власності або оренди земельних ділянок для забезпечення діяльності консульських установ. Угода визначає умови надання земельних ділянок для функціональних потреб дипломатичних представництв. Аналогічні положення містить і Консульська конвенція між Україною та США, яка встановлює правові механізми набуття прав на земельні ділянки, що використовуються консульськими установами [10].

Македон В. В. звертає увагу на поступове впровадження в Україні міжнародних підходів до врегулювання земельних спорів, зокрема застосування альтернативних способів їх вирішення. Одним із таких механізмів є медіація — врегулювання конфлікту

за участю нейтральної третьої сторони. Цей інструмент тривалий час ефективно використовується у США та Німеччині, де дозволяє оперативно та з меншими витратами досягати домовленостей у земельних спорах. В Україні лише формуються передумови для практичного застосування медіації, однак її подальший розвиток у сфері земельних відносин має позитивні перспективи [11, с.20].

У процесі адаптації національного законодавства до європейських стандартів Україна зосереджується на створенні правових механізмів, спрямованих на забезпечення рівності учасників земельних відносин, належний захист прав власності на землю та зменшення кількості судових спорів. Важливим напрямом є запровадження процедур досудового врегулювання конфліктів із залученням медіаторів і розвиток культури переговорного врегулювання, що відповідає європейським підходам до вирішення земельних питань.

Вергелес О. А. наголошує, що міжнародно-правові підходи до захисту прав корінних народів і місцевих громад мають важливе значення у сфері охорони земель сільськогосподарського призначення, зокрема в частині доступу та використання земельних ресурсів. Світова практика свідчить, що врахування прав традиційних землекористувачів у системі управління земельними ресурсами сприяє підвищенню ефективності їх охорони, зміцненню довіри до державних інституцій та запобіганню конфліктам у сфері землекористування. В Україні це питання є актуальним у контексті децентралізації та реформування системи управління земельними ресурсами, що розширює повноваження територіальних громад щодо розпорядження та охорони земель сільськогосподарського призначення [12, с.920].

Імплементация міжнародних стандартів охорони земель сільськогосподарського призначення в Україні полягає у поступовому приведенні національного земельного законодавства, адміністративної практики та правозастосування у відповідність до загальноновизнаних міжнародних принципів сталого землекористування. Такий процес спрямований на формування ефективної та прозорої системи охорони земель, яка забезпечує збереження їхньої родючості, раціональне використання та баланс екологічних, економічних і соціальних інтересів.

Імплементация міжнародних стандартів у цій сфері значною мірою зумовлена зобов'язаннями України в межах європейської інтеграції, зокрема відповідно до Угоди про асоціацію з Європейським Союзом [13, с.140]. Це передбачає гармонізацію національного законодавства із європейськими підходами до охорони земель, зокрема впровадження принципів сталого розвитку, екологічної безпеки, раціонального використання ґрунтів та ефективного управління земельними ресурсами.

Зигрій О. зазначає, що важливою складовою імплементації є вдосконалення інституційної системи управління та охорони земель. У цьому напрямі в Україні відбувається децентралізація, яка передбачає передачу значної частини повноважень у сфері земельних відносин територіальним громадам. Це відповідає міжнародним підходам до сталого управління земельними ресурсами та сприяє підвищенню ефективності контролю за станом сільськогосподарських земель. Водночас впроваджуються цифрові інструменти, зокрема відкриті кадастрові системи та електронні сервіси, що підвищує прозорість та ефективність охорони земельних ресурсів [9, с.156].

В. В. Чувпило та С. М. Шевчук звертають увагу на те, що в процесі імплементації міжнародних стандартів у сфері земельних правовідносин значна увага приділяється забезпеченню права власності та захисту інтересів землевласників і землекористувачів відповідно до практики Європейського суду з прав людини. Згідно з міжнародними підходами, втручання держави у право власності допускається лише у виняткових випадках, за встановленою процедурою та з дотриманням принципу пропорційності. Це вимагає від національної правової системи створення ефективних юридичних

механізмів захисту прав суб'єктів земельних відносин у контексті охорони та раціонального використання земель.

Імплементация міжнародних стандартів у цій сфері також передбачає впровадження принципів сталого землекористування, які ґрунтуються на екологічній відповідальності, недопущенні деградації ґрунтів, збереженні біорізноманіття та забезпеченні міжгалузевого балансу у використанні земельних ресурсів. Такі підходи відображаються в оновленій екологічній та аграрній політиці держави, що інтегрує стандарти ООН, ФАО та інших міжнародних організацій, зокрема щодо моніторингу стану земель, індикативного планування та застосування екологічних показників оцінки земельних ресурсів [14, с.415].

Отже, міжнародні стандарти охорони та регулювання земельних правовідносин відіграють ключову роль у формуванні сучасної системи управління земельними ресурсами. Вони охоплюють як захист права власності, так і забезпечення екологічно збалансованого та сталого використання земель, що є особливо важливим для земель сільськогосподарського призначення. Україна, як учасниця міжнародних договорів і процесів європейської інтеграції, поступово імплементує ці стандарти в національне законодавство, орієнтуючись на практику ЄСПЛ, вимоги Угоди про асоціацію з ЄС та рекомендації міжнародних організацій.

Імплементация міжнародних норм в Україні реалізується через реформування земельного законодавства, децентралізацію управління земельними ресурсами, цифровізацію кадастрової системи, дерегуляцію та розвиток ринку сільськогосподарських земель. Це сприяє підвищенню прозорості у сфері земельних відносин, зміцненню правових гарантій для власників і користувачів земель, а також посиленню екологічного контролю та ефективному управлінню земельними ресурсами на засадах сталого розвитку.

Висновки

Таким чином, міжнародні стандарти охорони земель сільськогосподарського призначення є важливим елементом сучасної системи регулювання земельних правовідносин, оскільки вони формують базові принципи сталого розвитку, раціонального використання земельних ресурсів та збереження довкілля. Вони визначають загальні підходи до захисту земель як стратегічно важливого природного ресурсу та слугують орієнтиром для формування національного земельного законодавства.

Імплементация міжнародних стандартів в Україні здійснюється шляхом поступового наближення національної нормативно-правової бази до європейських та міжнародних вимог. Це передбачає впровадження принципів екологічної безпеки, сталого землекористування, підвищення ефективності управління земельними ресурсами та посилення їх правової охорони.

Важливим результатом імплементации є також удосконалення механізмів захисту земель сільськогосподарського призначення, зокрема через розвиток державного контролю, цифровізацію земельних процесів та підвищення прозорості у сфері земельних відносин. Разом з тим, існує потреба у подальшому вдосконаленні практичного впровадження міжнародних стандартів, особливо в частині екологічної реабілітації земель, подолання наслідків деградації ґрунтів та адаптації законодавства до сучасних викликів. Це є необхідною умовою забезпечення ефективного та сталого використання земельних ресурсів в Україні.

Список використаних джерел

1. Литвинова К. А., Єрмолаєва Т. В. Правові проблеми забезпечення охорони земель в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного

університету. Серія «Право». 2024. Вип. 86, ч. 3. С. 157–162. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/25-2.pdf>

2. Європейський Парламент. Відновлення та реконструкція України: виклики та роль ЄС. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760432/EPRS_BRI\(2024\)760432_XL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760432/EPRS_BRI(2024)760432_XL.pdf)

3. Семенюк Т. Скільки землі заміновано в Україні і скільки вже розмінували. THE PAGE. 29.03.2025. URL: <https://thepage.ua/ua/news/skilki-zemli-zaminovano-v-ukrayini-i-skilki-vzhe-rozminovali>

4. Григор'єв Д. Компенсація за розмінування земель сільськогосподарського призначення. АРМАДА. 04.02.2025. URL: <https://armada.law/blog/kompensacziya-zarozminuvannya-zemel-silskogospodarskogo-pryznachennya/>

5. Пилипів Н. І. Роль стратегії соціально-економічного розвитку ОТГ в контексті зміни підходів до регіонального розвитку в Україні. Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти. Миколаїв, 2021. С. 53–55. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10259/1/53-55.pdf>

6. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсарська конвенція), 1971. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_031#Text

7. Зигрій О., Кійко К., Мацух С. Інтерпретації та захист екологічних прав людини: міжнародні стандарти та українські реалії. Актуальні проблеми правознавства. 2022. Вип. 1 (29). С. 55–62. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/47654>

8. Zghurska O., Korchynska O., Rubel K., Kubiv S., Tarasiuk A., Holovchenko O. Digitalization of the national agro-industrial complex: new challenges, realities and prospects. Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice. 2022. Vol. 6, No. 47. P. 388–399. URL: https://www.researchgate.net/publication/366710379_DIGITALIZATION_OF_THE_NATIONAL_AGRO-INDUSTRIAL_COMPLEX_NEW_CHALLENGES_REALITIES_AND_PROSPECTS

9. Зигрій О., Ятчишина І., Чижовська Н. Особливості регулювання земельних відносин під час воєнного стану. Актуальні проблеми правознавства. 2023. Вип. 1. С. 153–158. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/48760>

10. Консульська конвенція між Україною та Польщею, 1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_008#Text

11. Македон В. В., Байлова О. О. Планування і організація впровадження цифрових технологій в діяльність промислових підприємств. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2023. Вип. 47. С. 16–26. URL: <https://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/793>

12. Вергелес О. А. Законодавчі зміни щодо відносин користування земельними ділянками в період дії воєнного стану. Міжнародна науково-практична конференція. Одеса, 2022. С. 918–921. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/b1dacfe1-1cda-4f66-9587-ea04d66b3725>

13. Зигрій О., Ковальчук Ю. Деретуляція у сфері правового регулювання земельних відносин або нова «земельна конституція». Актуальні проблеми правознавства. 2021. Вип. 2. С. 136–141. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42724>

14. Чувпило В. В., Шевчук С. М., Гапон С. В., Нагорна С. В., Куришко Р. В. Кадастрові системи та землеустрій у містобудівному проектуванні: оптимізація землекористування та міського планування. Містобудування та територіальне планування. 2023. № 84. С. 407–423. URL: <http://mtp.knuba.edu.ua/article/view/289352>

1. Lytvynova, K. A., & Yermolaeva, T. V. (2024). Pravovi problemy zabezpechennia okhorony zemel v umovakh voiennoho stanu [Legal problems of ensuring land protection under martial law]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Pravo»* [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series "Law"], 86(3), 157–162. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/25-2.pdf>
2. European Parliament. (2024). *Vidnovlennia ta rekonstruktsiia Ukrainy: vyklyky ta rol YeS* [Recovery and reconstruction of Ukraine: challenges and the role of the EU]. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760432/EPRS_BRI\(2024\)760_432_XL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760432/EPRS_BRI(2024)760_432_XL.pdf)
3. Semeniuk, T. (2025, March 29). Skilky zemli zaminovano v Ukraini i skilky vzhe rozminuvaly [How much land is mined in Ukraine and how much has already been demined]. *THE PAGE*. <https://thepage.ua/ua/news/skilki-zemli-zaminovano-v-ukrayini-i-skilki-vzhe-rozminuvali>
4. Hryhoriev, D. (2025, February 4). Kompensatsiia za rozminuvannia zemel silskohospodarskoho pryznachennia [Compensation for demining agricultural land]. *ARMADA*. <https://armada.law/blog/kompensacziya-za-rozminuvannya-zemel-silskogospodarskogo-pryznachennia/>
5. Pylypiv, N. I. (2021). Rol stratehii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku OTH v konteksti zminy pidkhodiv do rehionalnoho rozvytku v Ukraini [The role of the socio-economic development strategy of communities in the context of changing approaches to regional development in Ukraine]. In *Rozvytok terytorialnykh hromad: pravovi, ekonomichni ta sotsialni aspekty* [Development of territorial communities: legal, economic and social aspects] (pp. 53–55). MNAU. <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10259/1/53-55.pdf>
6. Konventsiiia pro vodno-bolotni uhiddia, shcho maiut mizhnarodne znachennia, holovnym chynom yak seredovyshe isnuvannia vodoplavnykh ptakhiv (Ramzarska konventsiiia) [Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitat (Ramsar Convention)]. (1971). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_031#Text
7. Zyhriy, O., Kiiko, K., & Matsukh, S. (2022). Interpretatsii ta zakhyst ekolohichnykh prav liudyny: mizhnarodni standarty ta ukraïnski realii [Interpretations and protection of human environmental rights: international standards and Ukrainian realities]. *Aktualni problemy pravoznavstva* [Current Issues of Law], 1(29), 55–62. <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/47654>
8. Zghurska, O., Korchynska, O., Rubel, K., Kubiv, S., Tarasiuk, A., & Holovchenko, O. (2022). Digitalization of the national agro-industrial complex: new challenges, realities and prospects. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 6(47), 388–399. https://www.researchgate.net/publication/366710379_DIGITALIZATION_OF_THE_NATIONAL_AGRO-INDUSTRIAL_COMPLEX_NEW_CHALLENGES_REALITIES_AND_PROSPECTS
9. Zyhriy, O., Yatchyshyna, I., & Chyzhovska, N. (2023). Osoblyvosti rehuliuвання zemelnykh vidnosyn pid chas voiennoho stanu [Features of regulation of land relations during martial law]. *Aktualni problemy pravoznavstva* [Current Issues of Law], 1, 153–158. <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/48760>
10. Konsulska konventsiiia mizh Ukrainoiu ta Polshcheiu [Consular Convention between Ukraine and Poland]. (1993). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_008#Text

11. Makedon, V. V., & Bailova, O. O. (2023). Planuvannia i orhanizatsiia vprovadzhennia tsyfrovyykh tekhnolohii v diialnist promyslovykh pidpriumstv [Planning and organization of digital technology implementation in industrial enterprises]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriiia «Ekonomichni nauky»* [Scientific Bulletin of Kherson State University. Series "Economic Sciences"], 47, 16–26. <https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/793>
12. Verheles, O. A. (2022). Zakonodavchi zminy shchodo vidnosyn korystuvannia zemelnymy diliankami v period dii voiennoho stanu [Legislative changes regarding land use relations during martial law]. In *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia* [International Scientific and Practical Conference] (pp. 918–921). ONUA. <https://dspace.onua.edu.ua/items/b1dacfe1-1cda-4f66-9587-ea04d66b3725>
13. Zyhriy, O., & Kovalchuk, Yu. (2021). Derehuliatsiia u sferi pravovoho rehuliuвання zemelnykh vidnosyn abo nova «zemelna konstytutsiia» [Deregulation in the field of legal regulation of land relations or a new "land constitution"]. *Aktualni problemy pravoznavstva* [Current Issues of Law], 2, 136–141. <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42724>
14. Chuppylo, V. V., Shevchuk, S. M., Hapon, S. V., Nahorna, S. V., & Kuryshko, R. V. (2023). Kadastrovi systemy ta zemleustrii u mistobudivnomu proektuvanni: optymizatsiia zemlekorystuvannia ta miskoho planuvannia [Cadastral systems and land management in urban planning: optimization of land use and urban planning]. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia* [Urban Planning and Territorial Planning], 84, 407–423. <http://mtp.knuba.edu.ua/article/view/289352>